

História a význam pracovných zdravotných služieb

History and Importance of Occupational Health Services

Lenka Chudá

Fakultná nemocnica Trnava, A. Žarnova 11, Trnava

Pracovná zdravotná služba MG PZS s. r. o., Jilemnického 25, Trenčín

---

Recenzent/Review: prof. RNDr. Erich Kalavský, PhD.

Ústav zdravotníckych disciplín, VŠ ZaSP sv. Alžbety, Bratislava

---

Submitted/Odoslané: 30. 09. 2020

Accepted/Prijaté: 19.10.2020

Abstrakt:

Povinnosť zamestnávateľa posudzovať riziká na pracovisku je dlhodobou povinnosťou a nie je obmedzená len na územie Slovenskej republiky. Túto povinnosť majú zamestnávateľia aj v zahraničí. Podľa WHO je výkon pracovných zdravotných služieb dôležitý najmä kvôli zachovaniu zdravých pracovných podmienok a ďalších aspektov hygieny prostredia. Ďalej sa uvádza, že zdravie pri práci úzko súvisí s verejným zdravím ako takým a zdravotníckymi systémami v daných krajinách. Veľký význam pritom dáva politikám zdravia, ochrane a podpore pracovníkov, zlepšeniu kvality zdravotníckych služieb, zainteresovaniu pracovníkov do zdravotníckych politík a praktické fungovanie pracovných zdravotných služieb. Je dôležité, aby zamestnávateľia

vedeli o dôležitosti pracovných zdravotných služieb, aby štát kontroloval plnenie povinností zamestnávateľov a pracovných zdravotných služieb a aby tieto služby vykonávali dohľad kvality, s apelom na prax a na miestach, kde to má význam, za spolupráce konzíliá odborníkov a tým poskytovali zamestnávateľovi všetky potrebné informácie, odporúčania a rady pre správne a zdravé fungovanie podniku.

Kľúčové slová: zdravie, zamestnanci, pracovné podmienky, pracovná zdravotná služba, choroba z povolania.

Abstract:

The employer's obligation to assess risks in the workplace is a long-term obligation and is not limited to the territory of the Slovak Republic. This obligation also

applies to employers abroad. According to the WHO, the performance of occupational health services is particularly important for maintaining healthy working conditions and other aspects of environmental hygiene. It is further stated that occupational health is closely related to public health as such and to the health systems in the countries concerned. It gives great importance to health policies, to the protection and promotion of workers, to improving the quality of health services, to the involvement of workers in health policies, the practical functioning of occupational health services. It is important that employers know the importance of occupational health services, that the state oversees the fulfillment of employers' and occupational health services obligations and that they supervise these services well, with appeals to practice and where relevant in cooperation with experts, providing the employer with all necessary information, recommendations and advice for the correct and healthy functioning of the company.

Key words: health, employees, working conditions, occupational health service, occupational disease.

ÚVOD

V praktickom živote pracovnej zdravotnej služby sa pracovníci vykonávajúci zdravotný dozor často stretávajú s negatívnym postojom voči tejto povinnosti. Najčastejšími argumentami proti sú napríklad:

„povinnosť mať pracovnú zdravotnú službu je len novodobý výmysel, nikdy to nebolo povinné, nemuseli sme to ako firma robiť, iné firmy chcú na nás zarobiť, prečo by ma mal zaujímať zdravotný stav zamestnancov keď si len majú vykonávať svoju prácu alebo u nás to nie je potrebné lebo u nás sa riziková práca nevykonáva“. Argumentovať proti týmto vyhláseniam je pre zdravotníkov náročné. Pre týchto konfrontovaných pracovníkov je dôležité poznať históriu a význam ich práce, aby boli schopní podať primerané protiargumenty a pomôcť tak zamestnávateľom vyvarovať sa chybám, problémom a škodám na zdraví. Činnosť pracovnej zdravotnej služby treba chápať ako poradnú činnosť alebo službu pre zamestnávateľa, ktorej úlohou je podať mu najpresnejšie informácie a rady čo najprimeranejším spôsobom.

ZDRAVIE ZAMESTNANCOV

Až tretinu svojho života trávime na

pracovisku. Väčšina ekonomicky aktívnych ľudí je preto ovplyvnená pracovnými podmienkami či chce, alebo nie. Aby sme si boli rovní v zdraví, pretože máme všetci rovnaké právo na ochranu zdravia, musia všetci zamestnávateľia bez výnimky hodnotiť pracovné podmienky a úroveň opatrení, ktoré vykonali v záujme ochrániť zdravie. V praxi to znamená rovnakú povinnosť hodnotiť pracovné podmienky napríklad výrobcu kovových dielov do automobilového priemyslu ako aj IT firmy v oblasti reklamy a marketingu.

V našich podmienkach si nevieme predstaviť, aké je to pracovať za skutočne neadekvátnych podmienok bez regule a kontroly, bez práva na prestávku, bez stravovania, dovolenky, bez lekárskej starostlivosti, v mokrých a plesnivých budovách. V ekonomicky slabších krajinách je stále viac ako polovica pracovníkov zamestnaných v neoficiálnom sektore bez sociálnej ochrany, bez zdravotnej starostlivosti a v prostredí s nedostatočným presadzovaním noriem ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci (WHO, 2017). Títo ľudia nedostanú základné ochranné pomôcky, nikdy im nik neposkytol školenie bezpečnosti a zdravia pri práci či školenie prvej pomoci. Problémom je, že mnohé z týchto krajín nie sú vysporiadané so základnou zdravotnou starostlivosťou či vzdelávaním,

prístupom k pitnej vode alebo nemajú ešte prepracovaný systém očkovania obyvateľstva. Slovensko ako ekonomicky bohatá krajina, ktorá je schopná poskytnúť obyvateľom zdravotné poistenie, ochranu a kontrolu nad pracovnými podmienkami a nelegálnou prácou ukladá zákonom č. 355/2007 Z. z. zamestnávateľom posúdiť riziká na svojom pracovisku prostredníctvom pracovných zdravotných služieb (Ondrejková, 2019).

HISTÓRIA PRACOVNÝCH ZDRAVOTNÝCH SLUŽIEB

V roku 1985 prijala Medzinárodná organizácia práce dohovor o závodných zdravotných službách. Tento dohovor zaväzuje všetky zúčastnené krajiny zavádzať do svojho systému zdravotnej starostlivosti závodné pracovné služby, z počiatku najmä vo veľkých pracovných závodoch. V Československu bol tento dohovor ratifikovaný v roku 1988. Cieľom bolo vytvoriť systém ochrany zdravia zamestnancov v práci v rámci podniku. Výkon takejto služby sa vtedy vykonával v ambulanciách prostredníctvom závodných lekárov a sestier. Cieľom bolo vytvoriť kontrolovaný systém práce, ktorá by nepôsobila na zdravie zamestnancov negatívne, ale práve naopak, aby bolo pre všetkých rovnako vytvorené zdravé

pracovné prostredie s nízkym rizikom úrazu alebo vzniku choroby z povolania. Okrem Medzinárodnej organizácie práce sa k pracovným zdravotným službám vyjadrila aj Svetová zdravotnícka organizácia v dokumente „*Occupational health services*“ z roku 1992 a obsahuje náplň a význam pracovných zdravotných služieb pri práci. V EÚ ukladá povinnosť zriadiť pracovnú zdravotnú službu Smernica Rady 89/391/EHS o zavádzaní opatrení na podporu zlepšenia bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov pri práci, kde sú presne uvedené opatrenia na zlepšenie ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci. U nás bola smernica prijatá v roku 1996 zákonom č. 330/1996 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci. V bývalom Československu tento zákon plnili závodní lekári a sestry v podnikoch. V roku 2004 bol zákon nahradený zákonom 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci. Týmto zákonom sme premenovali závodné zdravotné služby na pracovné zdravotné služby a takto ich poznáme dodnes. Posudzovanie pracovných podmienok na pracovisku mohli vtedy vykonávať aj technici BOZP. Od roku 2007 je problematika pracovných zdravotných služieb vysvetlená aj v zákone č. 355/2007 Z. z. a doplnená aj vo vyhláske Ministerstva zdravotníctva SR č.

2008/2014 Z. z., ktorá uvádza presné podrobnosti o rozsahu a náplni práce pracovných zdravotných služieb. Uvádza sa v nej, že zamestnávateľ je povinný zaistiť bezpečnosť pri práci svojich zamestnancov čo zahŕňa aj posúdenie rizika na pracovisku. Vzhľadom na požiadavky zamestnávateľov, aby sa upravil systém pracovných zdravotných služieb, vznikla v roku 2017 novela zákona č. 355/2007 Z. z. ktorá ukladá kompetencie posudzovania pracovných podmienok z BOZP technikov na zdravotníckych pracovníkov, lekárov so špecializáciou a verejných zdravotníkov (Nedeliaková, 2014). Najnovšia je novela zákona o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia z roku 2020, ktorou sa znížila administratívna záťaž zamestnávateľov novými usmerneniami, napríklad sa zrušila povinnosť každoročného nahlasovania zamestnancov zaradených do kategórie práce 2. na Úrade verejného zdravotníctva prostredníctvom on-line formulára, zrušila sa povinnosť požiadať na niektoré typy prevádzok povolenie resp. schválenie priestorov do prevádzky, nahradila ho len oznamovacia povinnosť, alebo napríklad predĺženie lehoty z najmenej raz za 18 mesiacov na 24 mesiacov, počas ktorej je povinné posúdiť riziká na pracovisku, teda vykonať dohľad nad pracovnými podmienkami v spolupráci s pracovnou

zdravotnou službou. Cieľom týchto zmien je odľahčenie zamestnávateľov za súčasného zachovania kontroly nad pracovnými podmienkami.

VÝZNAM PRACOVNÝCH ZDRAVOTNÝCH SLUŽIEB

Význam kontroly nad pracovnými podmienkami najmä pri rizikových povolaniach je mimoriadne dôležitý. Rizikové povolania ohrozujú zdravie zamestnancov, fungovanie v bežnom živote a psychickú pohodu. Bez kontroly práce, dodržiavaním istých podmienok a lekárskeho prehliadok by sme neboli schopní napredovať ani po zdravotnej, ani po ekonomickej stránke. Aký má význam ale sledovať zamestnancov, ktorí rizikovú prácu nevykonávajú? Zamestnávatelia majú často problém s vysokým byrokratickým zaťažením, finančnými nárokmi a množstvom povinností a podmienok, ktoré musia splniť. Najideálnejším stavom by pre mnohých bolo zrušenie pracovných zdravotných služieb pre nerizikové práce. Ako ale vyzerá spoločnosť, kde sa zamestnávateľ nezaujíma o pracovné podmienky, v ktorých jeho zamestnávatelia pracujú a o ich zdravotný stav? Odstrašujúcim a azda najznámejším príkladom takéhoto zmýšľania je tragédia v textilnej továrni v Bangladéši, kedy sa v dôsledku

ignorovania bezpečnostných pravidiel zrútila budova Rana Plaza. V čase tragédie bola budova plná zamestnancov, ktorí boli nútení pracovať v neľudských podmienkach za minimálnu mzdu. Výsledkom je viac ako 1100 mŕtvych zamestnancov a ďalších 2000 zranených (Wikipedia, 2020). Zamestnanci pritom už deň pred zrútením budovy našli na stenách trhliny a praskliny, no boli nútení prísť do práce a pracovať. Pracovná doba týchto zamestnancov sa pohybuje niekde medzi 12 až 16 hodinami denne, na malom priestore v obrovských halách typu „open space“, pričom ich mzda nevystačí veľakrát ani na denné náklady na stravu. Pracujú v nevyhovujúcich mikroklimatických podmienkach, bez vhodného odvetrávania, osvetlenia, bez zabezpečenia pitného režimu či stravy, bez prestávok, nároku na zdravotnú starostlivosť alebo poistenie, bez možnosti podieľať sa na otázkach bezpečnosti pri práci. Pracoviská sa nachádzajú v budovách, kde je plesň, hľadavce, vyskytuje sa nebezpečný hmyz. Pracujúce matky – šičky často nevidia vlastné deti a radšej svoju mzdu posielajú domov rodine, na cestovanie domov a do práce im nezostávajú financie, tak prespávajú priamo v továrni na zemi pod stolom. Výnimkou však nie je ani nelegálne zamestnávanie detí, ktoré je pre takýchto

podnikateľov mimoriadne výhodné, pretože deti nedostávajú mzdu a zároveň nekladú taký odpor, ako dospelí. Podobné problémy sa nevyskytujú len v textilnom priemysle, v ktorom sú nehumánne praktiky dlhodobým problémom, ale aj v odvetviach ako je poľnohospodárstvo, lesníctvo alebo strojnícka výroba. Od zneužívania pracovníkov na plantážach s bavlnou či cukrovou trstinou, až po baníkov, zlatokopov alebo manipulačných pracovníkov v elektrotechnike. Všetci títo ľudia žijú bez adekvátnej mzdy za vykonanú prácu a s veľkými zdravotnými problémami, ktoré vznikli v dôsledku výkonu aj spomínaných „nerizikových“ prác. V našich podmienkach by sme spomínané šišky alebo robotníkov v továrni na televízie neposudzovali ako rizikové zamestnania. Najviac chorôb z povolania je evidovaných v nerizikových druhoch prác. Ak je činnosť pracovnej zdravotnej služby aplikovaná správnym a odborným spôsobom, v primeranom množstve, dokáže byť veľmi efektívnym nástrojom na elimináciu zdravotných a bezpečnostných rizík vznikajúcich v pracovnom prostredí.

ZÁVER

Uviedli sme históriu pracovných zdravotných služieb tak, ako sa

implementovali do praxe, v pracovných odvetviach s vyšším rizikom poškodenia zdravia je už od roku 1988 neoddeliteľnou súčasťou nástrojov na ochranu zdravia a jeho kontrolu, od roku 2017 je súčasťou všetkých odvetví, aj tých menej rizikových. Najnovšou novelou zákona sa odstránila nadmerná administratívna záťaž zamestnávateľov, ale povinnosť posudzovať v pravidelných intervaloch pracovné podmienky na pracovisku platí aj naďalej. Tieto informácie môžu byť použité ako argument pri komunikácii so zamestnávateľom, ktorý má problém spolupracovať na kontrole pracovných podmienok s pracovnou zdravotnou službou aj mimo rizikových zamestnaní. Pracovná zdravotná služba je povinná systematicky, primerane, odborne a pravidelne sledovať pracovné podmienky a zdravotný stav ekonomicky aktívnej populácie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. NEDELIAKOVÁ, J. et al. 2014: *Pracovná zdravotná služba pre poskytovateľov zdravotnej starostlivosti*. 1. vyd. Bratislava. Dr. Josef Raabe Slovensko, s. r. o., 2014. 97 str. ISBN 978 80 8140 128 2.

2. ONDREJKOVÁ, L., 2019: *Pracovná zdravotná služba pre zamestnávateľov*. 1. vyd. Bratislava. Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. 96 str. ISBN 987 80 571 0033 1.

3. WIKIPEDIA. *2013 DHAKA GARMENT FACTORY COLLAPSE*. [online].2020.

https://en.wikipedia.org/wiki/2013_Savar_building_collapse?oldid=659060323

4. WORLD HEALTH ORGANISATION. *PROTECTING WORKER'S HEALTH*. [online]. GENEVA, 2017.

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/protecting-workers'-health>

5. Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v znení neskorších predpisov.

Kontakt na autora

Mgr. Lenka Chudá

Fakultná nemocnica Trnava, A. Žarnova
11, Trnava

Pracovná zdravotná služba MG PZS s. r.
o., Jilemnického 25, Trenčín
e-mail: lenka007121@gmail.com